

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ ЧЛАНАК

РАЗЛИЧИТИ ОБЛИЦИ ОРГАНИЗОВАЊА ЗА ИЗВРШЕЊЕ
КРИВИЧНОГ ДЈЕЛА – КРИМИНАЛНЕ ГРУПЕ И
ОРГАНИЗАЦИЈЕДрагана Васиљевић¹

Универзитет у Бањој Луци, Факултет безбједносних наука

Апстракт: учешће више лица у остварењу кривичног дјела је једна од карактеристика појавних облика савременог криминалитета. Сви облици учешћа нису истовјетни и то представља основни разлог што су се у савременом кривичном праву издвојили различити облици криминалних група и организација. При томе се највише пажње посвећује најзначајнијим видовима организовања више лица у сврху извршења кривичног дјела: малољетничким групама – бандама, организованом криминалу и тероризму. У првом дијелу чланка пажња је посвећена основним карактеристикама поменутих облика криминалног организовања, док су у другом дијелу предмет обраде њихове сличности и разлике.

Кључне ријечи: кривично дјело, (малољетничке) банде, организовани криминал, тероризам

1. ОПШТЕ НАЗНАКЕ О УЧЕШЋУ ВИШЕ ЛИЦА
У ОСТВАРЕЊУ КРИВИЧНОГ ДЈЕЛА

Иако се приликом законског одређења бића кривичних дјела обично полази од конкретног извршиоца, нужна је претпоставка да у њиховом остварењу може да учествује и више лица.² Без обзира на чињеницу да облици

¹ Доцент, кореспонденција: dragana.vasiljevic@fbn.unibl.org.

² Као институти општег дијела кривичних закона најчешће се наводе саизвршилаштво, помагање и подстрекавање, вид. е.с. чл. 37 – 40. Кривичног законика Републике Српске, Службени гласник РС, бр. 64/2017, 104/2018, 15/2021 и 89/2021. Поред наведеног, у дијелу закона који се односи на значење израза дефинисани су изрази „више лица“, „скупина људи“, „група људи“, „организована група“ „група за организовани криминал“, а у одредбама посебног дијела су присутне и одговарајуће инкриминације (вид. е.с. чл. 123. ст. 8, 9. и 10. и чл. 365. КЗ РС, као и чл. 1. ст. 17 – 23. Кривичног закона Босне и Херцеговине, Службени гласник БиХ, бр. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07 8/10, 47/14, 22/15, 40/15, 35/18, и 46/21.

учешћа више лица у остварењу кривичног дјела нису истовјетни, овакав начин извршења у себи носи виши степен друштвене опасности по правно заштићена добра, представљајући уједно озбиљан проблем на националном и међународном нивоу. У пракси чест случај да приликом извршења једног или више кривичних дјела учествује више особа, допринео је и појави све израженијег, новог модела тзв. „колективног“ кривичног дјела. Примарни облик колективитета назива се «групом», која може бити мања или већа, организована или неорганизована, представљајући скупину људи који заједнички живе, раде и понашају се на одређени начин и чија је одлика сличан стил живота, култура, али и позитивна или негативна мотивација.³ У посљедњем случају можемо говорити о криминалним групама.

У погледу заједничког учешћа у извршењу кривичног дјела нарочито се издвајају малољетничке групе – банде, групе у смислу организованог криминала (овдје се сврстава и мафија) и тероризам. Ни данас не постоје јединствене дефиниције ових облика организовања за извршење кривичног дјела, уз назнаку да је линија њиховог разграничења прилично нејасна. Разлике између ових облика организовања у одређеним случајевима су очигледне, док се некада читавају у нијансама отежавајући на тај начин квалификовање одређене групе у конкретан облик криминалног организовања. Поред наведеног, важно је нагласити да поменути облици криминалног организовања могу бити и јесу међусобно повезани и да често постоји пермутација једног облика у други. Због тога се неријетко у теорији говори и о хибридном/дуалним криминалним организацијама.

2. КРИМИНАЛНЕ ГРУПЕ И ОРГАНИЗАЦИЈЕ

2.1. Малољетничке групе – банде

Вршење кривичних дјела од стране малољетника представља уобичајену појаву. Кривична дјела се обично чине у скупинама, више или мање организовано, али не са оним степеном организованости који је карактеристичан за поједине рундаментарне форме организованог криминалитета.⁴ Облик организовања малољетних извршилаца кривичних дјела уобичајено се назива бандом. Дефинисати малољетничку банду није једноставно; може се истаћи да се ради о самоформираној групи вршњака са заједнич-

³ Мило Бошковић, „Криминалне групе и организације“, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 1 – 2 (2008): 293.

⁴ Милан Шкулић, Организовани криминалитет – појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак (Београд: Службени гласник, 2015), 155.

ким циљевима, истакнутим лидерством и унутрашњом организацијом чији чланови дјелују у сврху постизања друштвено неприхватљивих циљева, контроле територије и сл.⁵ Ради се о „ свакој трајно улично оријентисаној омладинској групи чије је учешће у илегалним активностима дио њиховог групног идентитета“.⁶ Највише елемената особеним за банду садржи њено одређење од стране Националне алијансе удружења истраживача банди (NAGIA) у смислу „ групе или удружења од три или више лица које могу имати заједнички идентификациони знак, симбол или име и који се појединачно или колективно баве или су се бавили криминалном дјелатношћу која ствара атмосферу страха или застрашивања“.⁷ Из наведеног, као основне карактеристике ових група издвајају се бројност чланова (три или више), старосна доб која се обично креће од 12 – 24 године, име или други знакови идентитета, стил облачења, графити или знакови на руци и тијелу, одређени степен сталности и организације и повишен ниво умјешаности у криминалне активности.⁸ Најчешће се расправља о организованим бандама које могу бити традиционалне (банде прве генерације), затим тржишно оријентисане (банде друге генерације) и на крају, софистициране, мотивисане политичким циљевима (банде треће генерације).⁹ Још увијек преовлађују традиционалне банде, базиране на етничкој при-

⁵ Вид. James Howel & Scott Decker, „The Youth Gangs, Drugs, and Violence Connection“, *Juvenile Justice Bulletin*, (1999): 1; James Burfeind & Dawn Jeglum Bartusch, *Juvenile Delinquency – an integrated approach* (London – New York: Routledge, 2016), 410.

⁶ У питању је похваљена дефиниција (уличне) банде коју је предвидјела Европска мрежа за банде (*Eurogang network*), о овоме вид. и Rob Ralphs & Hannah Smithson, „European Responses to Gangs“, in *The Handbook of Gangs*, (ed.) Scott Decker & David Pyrooz (Blackwell: John Wiley & Sons, 2015): 523; Malcom Klein, Frank Weerman & Terence Thornberry, „Street Gang Violence in Europe“, *European Journal of Criminology*, 4 (2006): 418 – 419.

⁷ Carter Smith, Jeff Rush & Catherine Burton, „Street Gangs, Organized Crime Groups, and Terrorists: Differentiating Criminal Organizations“, *Investigative sciences journal*, 5, 1 (2013): 2.

⁸ Caroline Glesmann, Barry Krisberg & Susan Marchionna, „Youth in Gangs“, *Views from the National Council on Crime and Delinquency*, (2009): 1.

⁹ Вид. Smith, Rush & Burton, „Street Gangs, Organized Crime Groups, and Terrorists: Differentiating Criminal Organizations“, 10 – 11. Поред наведеног присутна је подјела на традиционалне и неотрадиционалне банде, као и подјела на друштвене банде (чланови су заинтересовани за друштвене активности, присутно је кориштење дроге у мањим количинама и мањи број криминалних активности), партијске (оријентисане ка употреби и продаји опојних дрога, с тим што се дрога продаје да би се финансирала лична употреба наркотика), озбиљне делинквентне банде (чланови банде се упуштају у озбиљне криминалне активности, док се трговина и употреба дроге избегава) и организоване банде (већином инволвиране у криминалне активности, употреба и продаја дрога су повезани са другим кривичним дјелима док се насиље користи за успостављање територије за продају дроге и на граници је да постане формална злочиначка организација), вид. Larry Siegel & Brandon Welsh, *Juvenile Delinquency* (Wadsworth: Cengage Learning, 2011), 205. Ништа мање није значајна и подјела банди према етничком саставу на етнички „чисте“ и хибридне банде. Ове подјеле нису коначне, нпр. уличне банде прве генерације сматрају се традиционалним, док се нпр. банде друге генерације сматрају „организованим“.

падности, али у нешто мањој мјери везане за одређену локацију (најчешће се сусрећу у Сједињеним Америчким Државама). За разлику од њих, културу модерних, хибридних банди поред припадника различитих расних/етничких група који учествују у једној карактеристици и припадништво појединца већем броју банди, као и нејасна правила и кодекси понашања. Као њене карактеристике такође се могу издвојити и мјешавине симбола и графити које су повезане са различитим бандама, профитабилност као мотив припадништва банди и сарадња ривалских група у криминалним активностима.¹⁰

2.2. Организовани криминал и мафија

Као што је то случај са бандама, не постоји нити јединствена дефиниција организованог криминала.^{11 12} Најзначајнијим и најпримјенљивијим се чини одређење присутно у Конвенцији Уједињених нација против транснационалног организованог криминала¹³ у чијим нормама се организовани криминал не дефинише експлицитно, али се примјеном логичког тумачења присутних појмова може одредити.¹⁴ С тим у вези, група за организовани криминал се одређује као група од три или више лица која постоји у извјесном периоду, дјелује споразумно са циљем вршења тешких злочина (кривичних дјела за која се може изрећи казна затвора од најмање четири године) ради стицања (посредно и непосредно) материјалне користи, док је организована група она група која није случајно формирана ради непо-

¹⁰ David Starbuck, James Howell & Donn Lindquist, „Hybrid and Other Modern Gangs“, *Juvenile Justice Bulletin*, (2001): 4.

¹¹ Frank Hagan, „Organized Crime“ and „organized crime“: Inderterminante Problems of Definition“, *Trends of Organized Crime*, 9, 4 (2006): 127 *et seq.*, упор. Peter Reuter & Letizia Paoli, „How Similar Are Modern Criminal Syndicates to Traditional Mafias?“, *Crime and Justice*, 49, 1 (2020): 224; упор. Драгиша Дракић, „Организовање злочиначких удружења као облик саучесништва у светлу борбе против организованог криминалитета“, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 1 (2005): 236.

¹² Постоје мишљења да се он, за разлику од тероризма чије је одређење проблематично, контраверзно и нејасно, може означити само као контраверзан у смислу непостојања консензуса у академским круговима, овако Пета (Petta), вид. De Leon Petta, „Why there is no real difference between a terrorist Organization and an Organized Crime Faction, just a matter of interaction towards the State“, *Contemporary Voices*, 1, 1 (2018): 28. Примјећује се да су одређења евулирала од Кресија (Cressey) који је 1969. године понудио стандардизовану дефиницију (организовани криминал представља сваки злочин почињен од стране лица које, према подјели рада, има одређену позицију у сврху вршења кривичних дјела под условом да таква подјела рада укључује најмање једно лице које даје мито, најмање једно лице које је корумпирано и једно лице за извршиоца), Smith, Rush & Burton, „Street Gangs, Organized Crime Groups, and Terrorists: Differentiating Criminal Organizations“, 5, па до дефиниције Уједињених нација.

¹³ Закон о потврђивању Конвенције Уједињених нација о против транснационалног организованог криминала и допунских протокола, Службени лист СРЈ – Међународни уговори, бр. 6/2001.

¹⁴ Саша Мијалковић и Младен Бајагић, *Организовани криминал и тероризам* (Београд: Криминалистичко – полицијска академија, 2012), 26.

средног извршења кривичног дјела и која не мора да има формално дефинисане улоге својих чланова, континуитет чланства и развијену структуру. Да би одређена структура могла бити означена у смислу организованог криминала потребно је остварење обавезних као и неких од факултативних критеријума. При томе већ поменуто чланство три или више лица, њихова сарадња у дужем или одређеном трајању и вршење тешких кривичних дјела и остваривање добити представљају обавезне елементе, док се као факултативни издвајају постојање конкретних задатака или улога сваког члана криминалног удружења, постојање неког облика интерне дисциплине или контроле, примјена силе или других средстава погодних за застрашивање, утицај на политику, средства јавног информисања, јавну управу и агенције за спровођење закона, коришћење комерцијалних или пословних структура и укљученост у праће новца на међународном нивоу.¹⁵

У контексту учешћа више лица у извршењу кривичних дјела заједно са организованим криминалом редовно се посматра и мафија. Истина је да она има извјесне сличности са организованим криминалом (често се ови појмови користе и као синоними)¹⁶ јер је у питању организована криминална група,¹⁷ али присутне су и одређене разлике. Наиме, мафија је форма социјалне организације узроковане традицијом и одговорне културе која је више налик „сродној структури“ него формалној организацији.¹⁸ Основне одлике организације типа мафије су да њени чланови користе застрашујућу моћ обавезивања својих чланова што резултира подређеношћу и кодексом тишине (*omerta*) у вези са извршењем кривичних дјела, ради стицања и контроле (директно или индиректно или на било који други начин) пословних активности, лиценци, ауторизација, јавних уговора и других сличних услуга, или ради спречавања или ометања слободног остваривања права гласа, односно осигуравања гласова другим лицима“.¹⁹ Из наведеног се као њени конститутивни елементи могу издвојити: чланство, менаџмент, примјена насиља и закон ћутања. С тим у вези, концепт фами-

¹⁵ Мијалковић и Бајагић, Организовани криминал и тероризам, 27.

¹⁶ Вид. Бошковић, „Криминалне групе и организације“, 304.

¹⁷ Anna Sergi, „Widening the Antimafia Net: Child Protection and the Socio-Cultural Transmission of Mafia Behaviours in Calabria“, *Youth Justice*, 2 (2018): 3.

¹⁸ John Conklin, *Criminology* (Boston: Pearson Education, 2004), 304.

¹⁹ Giuseppina Panebianco, „Repressing organized crime in Italy: recent developments and shortcomings in substantive criminal law“, *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft*, 129, 4 (2017): 1163.

лије је често метафора за постојећу везу солидарности и посвећености,²⁰ а може се повезати и са крвним везама.²¹

2.3. Тероризам

Појам тероризма, споран колико и претходни облици криминалног организовања, у правилу подразумејува планске, организоване и систематске активности које се предузимају од стране припадника терористичких организација.²² Ово је уједно једна од његових најзначајнијих карактеристика, јер се тероризам ријетко јавља као потпуно индивидуална дјелатност. Кривичноправно посматрано, ријеч је о општеопасној радњи (објективном елементу) оваплоћеној у читавом низу (кривичних) дјела²³ и субјективном елементу у смислу политички мотивисане намјере застрашивања грађана или неоправданог приморавања владе или међународне организације да учине или се суздрже од чињења било каквог чина или озбиљне дестабилизације или уништења основних политичких, уставних, економских или друштвених структура једне државе или међународне организације.²⁴

Ријеч је о удружењима која су заснована на принципима хијерархије, координације и субординације (уосталом као и остали облици високоорга-

²⁰ Дивећи се Коза Ностри (*Cosa Nostra*), судија Ђовани Фалконе (*Giovani Falcone*) је истакао да она „обавезује човјека до краја живота. Постати чланом мафије једнако је као предати се религији. Никада не престајете бити свештеник, нити бити мафиозо“, Letizia Paoli, *The Oxford Handbook of Organized Crime* (Oxford: Oxford University Press, 2014), 76.

²¹ Frank Bovenkerk, “Wanted: Mafia boss” - essay on the personology of organized crime”, *Crime, Law & Social Change*, 33 (2000): 231.

²² Шкулић, Организовани криминалитет – појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак, 80.

²³ Овај сегмент је више мање сличан у савременим кривичним законодавствима. Ради се о нападу на живот лица који може проузроковати смрт, нападу на тјелесни интегритет неког лица, противправном затварању, држању затвореног или на други начин одузимању слободе кретања другом лицу с циљем да се оно или неко други присили да нешто учини, не учини или трпи, узимању талаца, наношењу велике штете објектима државе, јавним објектима, саобраћајном систему објектима инфраструктуре, фиксној платформи и сл. ... затим отмици ваздухоплова, брода или другог средства јавног саобраћаја или превоза робе, производњи, посједовању, стицању, превозу, снабдјевању, кориштењу или оспособљавању за кориштење оружја, експлозива, нуклеарног, биолошког или хемијског оружја или радиоактивних материјала те истраживању и развоју овог оружја, као и посједовању или кориштењу уређаја за активирање или емитовање радиоактивног или јонизирајућег зрачења, кориштењу или оштећењу нуклеарног објекта тако да би могло доћи до испуштања или опасности од испуштања радиоактивног материјала или употреби силе и пријетње или захтијевању радиоактивног материјала, уређаја за активирање, распршивање или емитовање радиоактивног материјала или нуклеарног објекта, испуштању опасних материја или изазивању пожара, експлозија или поплава са циљем угрожавања људских живота, као и ометању или заустављању снабдјевања водом, електричном енергијом или другим природним ресурсом с циљем угрожавања људских живота, вид. *е.с. чл. 299. Кривичног законика Републике Српске, Службени гласник РС*, бр. 64/2017, 104/2018, 15/2021 и 89/2021.

²⁴ Julia Pulido Gragera & D. S. Pascual, “A Phenomenological Analysis of Terrorism and Organized Crime From a Comparative Criminological Perspective”, *Journal of Law and Criminal Justice*, 2, 2 (2014): 115.

низованог удруживања за вршење кривичних дјела). У зависности од величине организације могуће је њихово рашчлањивање на групе и подгрупе, док је уобичајено постојање и одговарајућих специјализованих сектора (нпр. обавјештајних, финансијско-економских и сл.). Уопште посматрано, терористичке организације могу бити устројене на неколико начина; према војним принципима (бирокуратски тип) са врховним, средњим и надзорним нивоом руковођења са једне и извршиоцима са друге стране, затим хијерархијски пирамидално са нивоима тврдокорног вођства, активног кадра, активних сљедбеника, пасивних сљедбеника и становништва, а од значаја је поменути и ћелијски систем са вођством око кога је концентрирано више ћелија (тројке и петорке). Овај систем често прелази и у систем колона које се формирају повезивањем више терористичких ћелија.²⁵ И на крају, постоје и хибридне терористичке организације, по структури хијерархијско-мрежног карактера које, како се истиче, представљају мрежни конгломерат са вертикалним и хоризонталним командним елементима гдје дјелују аутономне ћелије које имају хоризонталну координацију.²⁶

3. РАЗЛИЧИТИ ОБЛИЦИ КРИМИНАЛНОГ ОРГАНИЗОВАЊА – *DIFFERENTIA SPECIFICA* И ТАЧКА СУСРЕТАЊА

Одређење линије разграничења између појединих облика организованог вршења кривичних дјела не представља једноставан задатак. Нарочито је чест случај да тангирају банде и групе у смислу организованог криминала. Нешто су јаснији критеријуми који се односе на разграничење поменутих начина организовања и тероризма, са назнаком да се и овдје проналазе случајеви тзв. „хибридног дјеловања“.

Начин организовања. Прво што се намеће у погледу сличности криминалних организација јесу чињенице да су њихови чланови већином лица мушког пола, уобичајено коришћење насиља, да постоји извјесна солидарност међу припадницима ових група и што је најзначајније елементи колективног (недозвољеног) понашања. Припадници ових група су повезани и егзистирају дијелећи поглед на свијет, идеологију или културу.²⁷ Нарочито кореспондирају организовани криминал и тероризам у погледу рационалности, дјеловања у тајности, антагонистичкој настројености пре-

²⁵ Мијалковић и Бајагић, Организовани криминал и тероризам, 353 – 356.

²⁶ Мијалковић и Бајагић, Организовани криминал и тероризам, 361.

²⁷ Bovenkerk, “‘Wanted: Mafia boss’ - essay on the personology of organized crime”, 262.

ма држави (осим у случајевима када је држава спонзор), немогућности напуштања криминалне групе и сл.²⁸

С друге стране, између појединих облика криминалног организовања разлика је ако не више, онда се барем чине значајнијим.²⁹ Иако је одређени степен организованости присутан код поменутих облика учешћа у остварењу кривичног дјела, он засигурно није истовјетан. Најнижи степен организованости примјећује се код (уличних) банди које у коначници могу и да се састоје од одређеног броја појединаца који „висе“ у комшилуку и пригодно врше кривична дјела (тзв. неорганизоване банде), при чему њихови чланови у правилу не могу идентификовати своје лидере.³⁰ Међутим, учесталија су схватања према којима, како смо и истакли, малољетничке уличне банде имају предзнак организованости. Уобичајени облик њихове организације подразумијева адекватну унутрашњу структуру и подјелу улога; најчешће лидере, периферне чланове и регруте.³¹ Типичан примјер је глобална банда Марија Салватруча (*Maria Salvatrucha*) познатија под ознаком МС 13. Организација, а прије свега понашање припадника ове банде наличи понашању чланова појединих мафија (нпр. Јакузе), нарочито када је ријеч о обиљежјима њених припадника, која су истакнута као што је то случај и са поменутом мафијом. Међутим, код МС 13 се не запажа организовано вршење кривичних дјела у смислу остваривања профита као што је то случај са нпр. мафијашким типовима криминалног организовања, инвестирање у легалне послове и сл. иако се и њено егзистирање базира на производњи и промету опојних дрога.

Може се поставити питање поистовјетивања са бандом и криминалних организација које се одликују тзв. „спљоштеном структуром“. Ријеч је о организацијама чије су криминалне мреже децентрализоване и са равним структурама које одражавају „флексибилан поредак“ са прилагодљивим системом односа. Циљ овакве структуре је омогућавање групи да ефикасније обавља задатке онемогућавајући уједно откривање од стране органа политике сузбијања криминалитета. Истина је да ове лабаве „конфедере-

²⁸ Emilio Viano, “Unholy Alliances and their Threat: The Convergence of Terrorism, Organized Crime and Corruption”, *International Annals of Criminology*, 58 (2020): 97.

²⁹ С тим у вези, пригодним се чине Морселијеви (*Morselli*) критеријуми разликовања банди и осталих облика криминалног удруживања: разлика у циљевима, организациона структура која је лабавија и која одражава старосну структуру, промјенљиви нивои сарадње, вођства и структуре у спорадичним активностима стицања профита за разлику од организованог криминала и тероризма код којих стицање профита води ка већем организовању и нужност „везивања“ банде за одређену територију, Scott Decker & David Pyrooz, „Gangs: Another Form of Organized Crime“, in *The Oxford Handbook of Organized Crime*, (ed.) Letizia Paoli (Oxford: Oxford University Press, 2013), 277.

³⁰ Conklin, *Criminology*, 291.

³¹ Nikki Ruble & William Turner, „A Systemic Analysis of the Dynamics and Organization of Urban Street Gangs“, *The American Journal of Family Therapy*, 28, 2 (2000): 121.

ралне“ мреже представљају антитезу вертикално структурираним хијерархијским криминалним групама.³² Међутим, оне нису ништа мање антитеза и банди, с обзиром на чињеницу да њене чланове карактерише недисциплиновано понашање као и различити образци криминалног понашања, што није случај код организованог криминала. У сегменту организације извјесне сличности се примјеђују и у погледу организованог криминала и тероризма. Традиционалне криминалне организације су базиране на пирамидалном устројству: на врху се налази газда, затим савјетник, замјеник, поручници и, на концу, војници.³³ Слично је и са тероризмом код кога се у правилу разликује неколико нивоа руковођења и гдје се уочава структура која обухвата вођство, активни и пасивни кадар (слједбеници) и у коначници становништво.³⁴

И на крају, диференцијација између ових облика криминалног организовања почива на још неколико основа. Прије свега, кривична дјела која чине припадници различитих криминалних организација имају различиту културолошку и идеолошку основу. Приступ криминалним организацијама је различит; тако су нпр. банде „отвореније“ за нове чланове од организованих криминалних удружења типа мафије. Различита је и социјална позадина њихових чланова. Чланови група у смислу организованог криминала и малољетничких банди су углавном из нижих социјално-економских слојева друштва, док су чланови терористичких организација поред наведене категорије и припадници средње класе као и интелектуална елита.³⁵ Поред наведеног, разлика се огледа и у испољавању припадности/чланства. Док чланови терористичких група, организованих криминалних група, па и одређених мафија у правилу не испољавају своје чланство и дјелују тајно, то увелико није случај са бандама.³⁶ Припадност посљедње наведе-

³² Морсели према Decker & Pyrooz, „Gangs: Another Form of Organized Crime“, 580.

³³ Из овог, најопштијег модела, издваја се пет типова хијерархијске структуре: стандардна хијерархија, регионална хијерархија, групна хијерархија, језгровита хијерархија и криминална мрежа, Мијалковић и Бајагић, Организовани криминал и тероризам, 61 – 62.

³⁴ Требало би међутим имати у виду да криминалне групе типа мафије обично имају традициону хијерархију са једним лидером. Наведено је случај код нпр. кинеских Тријада (*Triads*), док терористичке групе са тог подручја укључујући Хезболах (*Hezbollah*) и Ал Каиду (*Al Qaeda*) имају лабаву хијерархијску структуру у којој нпр. једна (под)група представља тзв. финансијско крило док су друге подгрупе одговорне за сигурну комуникацију са остатком свијета, Loise Shelley & John Picarelli, „Methods and Motives: Exploring Links between Transnational Organized Crime and International Terrorism“, *Trends in Organized Crime*, 9, 2 (2005): 62.

³⁵ Frank Bovenkerk, „On leaving criminal organizations“, *Crime, Law and Social Change*, (2012): 262.

³⁶ Јавно дјеловање заједно са недисциплином чланова најчешћи је разлог што се банде ријетко бирају за партнере у криминалним активностима. Као илустративан примјер покушаја укрштања тероризма и банди наводи се случај када је Либија покушала да ангажује припаднике чикашке банде Ел Ракун (*El Rakun*) са циљем да учествују у терористичким активностима на територији Сједињених Америчких Држава. Завјера је убрзо разоткривена јер су припадници банде у контакт са либијским

ним криминалним удружењима испољава се јавно, прије свега специфичним начином облачења и одговарајућим тетоважама.³⁷ И на крају, скоро да је немогуће напустити терористичке организације и организоване криминалне групе, за разлику од банди гдје се запажају како миграције њихових чланова, тако и случајеви припадништва у неколико банди.

Мотивисаност за дјеловање и феноменологија кривичних дјела. Као основна разлика између тероризма и других видова организованог криминалног дјеловања наводи се већ поменути субјективни елемент. Код тероризма је то политичка воља за разлику од организованог криминала и банди.³⁸ Ова разлика је од посебног значаја у случајевима конвергенције конкретних облика криминалног организовања када, како се истиче, не долази до побољшања ниједног од два облика удруживања већ удруживање поприма карактер дуалног/хибридног.³⁹

Значајно је истаћи да синтагма „политичке мотивисаности“ може бити спорна из разлога што поједине активности конкретног организованог криминалног удружења јесу, док друге нису политички мотивисане. Тако се исправним чини негирати политичку мотивисаност Хезболаха нпр. у случајевима производње опојне дроге и кријумчарења цигарета у Сједињене Америчке Државе и Канаду.⁴⁰ Са друге стране, ова терористичка организација има, по природи ствари, предзнак и политичке због учешћа припадника њеног политичког крила на парламентарним изборима у Ли-

представницима ступили путем телефона из једног федералног затвора! О овоме вид. Кари (*Curry*) према Decker & Pyrooz, „Gangs: Another Form of Organized Crime“, 277 - 278.

³⁷ Kevin Moran, „Social Structure and Bonhomie: Emotions in the Youth Street Gang“, *British Journal of Criminology*, 55 (2015): 569.

³⁸ Проналазе се схватања према којима су, иако им недостаје политичка или вјерска идеологија, мексичке криминалне групе – картели уствари терористи, вид. Sylvia Longmire & John Longmire, „Redefining Terrorism: Why Mexican Drug Trafficking is More than Just Organized Crime“, *Journal of Strategic Security*, 1(1) (2010): 35. Потребно је нагласити и да су поједине земље прогласиле организоване криминалне групе као терористичке. У том смислу је амерички Конгрес окарактерисао *Reynosa/Los Metros faction of the Gulf Cartel* и *The Cartel del Noreste faction of Los Zetas* као стране терористичке организације H.R.2600 - Drug Cartel Terrorist Designation Act (2022), <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-bill/2600/text?r=67&s=1>, приступљено 23. јануара 2023. Наведено из разлога што је производња и промет опојних дрога од стране мексичких нарко картела првобитно означена као пријетња националним интересима Сједињених Америчких Држава. Још један случај квалификовања друге криминалне организације као терористичке забиљежен је у Салвадору чије власти су прогласиле банду MC 13 за терористичку организацију.

³⁹ Извјештај Foreign Affairs Canada/UN Office on Drugs and Crime, Dandurand and Chin (2004), Decker & Pyrooz, „Gangs: Another Form of Organized Crime“, 278 – 279). Постоје схватања према којима хибридна група настаје у случајевима када двије различите криминалне групе, организована криминална група и терористичка група у процесу конвергенције поред заједничких метода рада имају и заједничке циљеве, Shelley, Picarelli, „Methods and Motives: Exploring Links between Transnational Organized Crime and International Terrorism“, 53.

⁴⁰ Viano, „Unholy Alliances and their Threat: The Convergence of Terrorism, Organized Crime and Corruption“, 95.

бану, као и због активности које су усмјерене ка изградњи инфраструктуре у земљи и сл.⁴¹ Због тога се она означава „хибридном“ у смислу њених активности: милитарног дјеловања, активности на подручју побољшања стандарда одређене групе становништва и понајвише због појаве на политичкој сцени.⁴² Слично схватање се проналази и код Салта (*Salt*) према коме се за наркокартеле може рећи да имају дуалну природу: понекад се понашају као терористи у смислу свог оперативног и тактичког понашања, а остало вријеме дјелују као бизнисмени.⁴³ И мафија у Италији према појединим мишљењима дјелује политички мотивисано, јер су политички повезани са влашћу путем корупције.⁴⁴ У контексту политизације, још упечатљивији примјер тзв. „хибридних“ криминалних организација постоји у Мексику, гдје се може издвојити Картел Краљеви Темплари (*Los Caballeros Templarios de Michoachan*) као најполитизованији картел у земљи, који дјелује са намјером да легитимизује криминал и насиље и да побољша политичку и социјалну контролу.⁴⁵ Видљиво је да дјеловање на побољшању политичке и социјалне контроле представља правац у коме се крећу ове, различите криминалне организације, с тим што организовани криминал и мафија то чине са циљем стицања и обезбјеђења профита, док терористичке организације на овај начин пропагирају идеологију, штите рањиве друштвене групе и проналазе присталице.

Када су у питању поменуте активности које се реализују од стране криминалних организација, некада је можда чак и пригодније у случајевима када припадници организованих криминалних група предузимају активности које имају терористички предзнак, умјесто о хибридном организа-

⁴¹ Eitan Azani, “The Hybrid Terrorist Organization: Hezbollah as a Case Study”, *Studies in Conflict & Terrorism*, 36 (2013): 909 – 910.

⁴² *Ibid.*, 904 – 910.

⁴³ David Teiner, “Cartel Related Violence in Mexico as Narco-Terrorism or Criminal Insurgency”, *Perspectives on Terrorism*, 14, 4 (2020): 87.

⁴⁴ На основу тврдње да имају политичку доминацију мафије су дуго времена уживале значајан степен легитимитета, а понекад су и формалноправно улазиле у структуру државне власти, вид. Reuter & Paoli, „How Similar Are Modern Criminal Syndicates to Traditional Mafias?“, 227, упор. Giulia Berlusconi, „Italian Mafia“, in *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*, (ed.) Bruinsma Gerben & David Weisburd (New York: Springer, 2014): 2670.

⁴⁵ Овај картел својим дјеловањем у смислу настојања да замијени државне функције доводи у питање легитимитет државне власти. Доказано је да картел регулише цијену пољопривредних производа, даје одговарајуће дозволе из области шумарства, као и да је успоставио паралелни систем правосуђа са сопственим истрагама, кривичним гоњењима и спровођењем пресуда. Слично је и са Синалоа Картелом (*Sinaloa Cartel*) који на „својој“ територији такође ради на јавној промоцији изградњом школа, болница и других облика инфраструктуре. Ове активности чине картеле популарним и привлачним за младе људе који желе да постану њихови чланови, вид. Teiner, “Cartel Related Violence in Mexico as Narco-Terrorism or Criminal Insurgency”, 89 – 90.

цијама (нпр. нарко-терористичким)⁴⁶ говорити о терористичкој тактици нарчко картела⁴⁷, мафије као и појединих банди. Наведено из разлога што су тактике сличне ако не и исте, али су мотиви различити. Говорећи о објективном сегменту (дјеловању) пригодно је издвојити три тактике које се често повезују са тероризмом: бомбашки напади, насилна комуникација и насиље према политичарима.⁴⁸ Напади коришћењем експлозивних направа карактеристични су били прије свега за колумбијске нарчко картеле (Меделин), сицилијанску мафију, док су данас особеност мексичког организованог криминала. Потребно је указати на разлику између дјеловања терористичких група са једне стране, и организованог криминала и банди са друге, јер посљедње поменуте бомбашке нападе изводе према одређеним лицима и супарничким групама, а ријетко када према становништву (што представља одлику тероризма). Остављање одговарајућих порука путем графита и појединих облика насиља такође је заједничка карактеристика банди, организованог криминала и тероризма. Овдје су посебно окрутни мексички нарчко картели који „нарчко поруке“ остављају нпр. у виду декапитације, као и банде из Централне америке (нпр. МС 13).⁴⁹ Мурали и графити се најчешће користе за обиљежавање територије, како од стране банди, тако и од стране терористичких организација (нпр. терористичке групе из Сјеверне Ирске). И на крају, напади на политичаре су такође тактика којом се користи организован криминал. Обично се ради о нападима на оне политичаре који одбијају да се повинују захтјевима ор-

⁴⁶ Термин нарко-тероризам појавио се 1983. године у Перуу, да би 1986. године тадашњи амерички председник Роналд Реган говорио о наркотероризму у смислу повезаности међународне трговине и промета опојних дрога и тероризма, Longmire & Longmire, „Redefining Terrorism: Why Mexican Drug Trafficking is More than Just Organized Crime“, 35. Кампбел (*Campbell*) и Хансен (*Hansen*) као обиљежја нарко-терористичке организације наводе њихову борбу за регионалну политичку контролу, праксу коју су успоставиле њихове вође како би се избјегло спонтано насиље појединаца, као и стратегију да се не баве искључиво производњом и прометом опојних дрога већ да се шире и на друге облике организованог криминала, Teiner, „Cartel Related Violence in Mexico as Narco-Terrorism or Criminal Insurgency“, 87.

⁴⁷ Управо је овдје репрезентативан примјер Мексика. Наиме, насиље у Мексику је релативно јединствено по броју људи који су убијени али и по коришћењу терористичке тактике од стране криминалних организација. Процјењује се да је у овој земљи на овај начин до сада страдало више од 100.000 људи, а да се око 30.000 људи сматра несталим, Brian Phillips, „Terrorist Tactics by Criminal Organizations: The Mexican Case in Context“, *Perspectives on Terrorism*, 12, 1 (2018): 46.

⁴⁸ Phillips, „Terrorist Tactics by Criminal Organizations: The Mexican Case in Context“, 49. Поједини аутори говоре и о тактикама, техникама и процедурама у стилу терориста којима се користе мексички нарчко картели и то: убиствима, егзекуцијама, отмицама, коришћењу ватреног оружја велике моћи и стварању страха, Longmire & Longmire, „Redefining Terrorism: Why Mexican Drug Trafficking is More than Just Organized Crime“, 46.

⁴⁹ У 2012. години 49 безглавих тијела остављено је дуж пута који води у Монтереј (Monterrey), док су у Хондурасу припадници банде МС 13 из аутоматског оружја убили 28 путника у аутобусима, Phillips, „Terrorist Tactics by Criminal Organizations: The Mexican Case in Context“, 51.

ганизованих криминалних група или да не би било интерференције у њихов посао. Најчешће су то припадници локалних влада, шефови полиције, градоначелници и други средњерангирани владини службеници.⁵⁰ Оно што се чини посебно значајним у погледу поменутих терористичких тактика нарко картела јесте проузроковање одређене даљње посљедице која се уобичајено сматра особеношћу класичног тероризма, а то је стварање страха код цивилног становништва. На примјер, богати мексиканци свакодневно носе непробојне прслуке, возе се у блиндираним аутомобилима, ангажују чуваре, уграђују себи чипове за праћење, док просјечан човјек настоји да не привлачи пажњу чланова картела (нпр. не носи се накит и сл.), мушкарци су обазриви у погледу жена у које гледају због страха да се можда ради о жени или дјевојци члана картела који може да употрејеби ватрено оружје и сл.⁵¹

4. ЗАКЉУЧАК

Удруживање у сврху извршења кривичних дјела показује различиту форму која се креће од лабилно организованих малољетничких група (банди), преко организованих криминалних група до мафије која представља можда и криминалну групу са највећим степеном организованости. Поред наведеног, као посебан облик рационално и високо организоване криминалне групе треба издвојити терористичке организације. Заједничка одлика различитих облика криминалног удруживања јесте то да их претежно чине мушкарци, солидарност чланова, дијелење истих циљева унутар групе и наравно плуралитет лица у сврху извршења кривичних дјела. Дистинкција је, како се уосталом и увидјело, више и односе се на степен организованости, циљеве и врсту извршених кривичних дјела.

Оно по чему су ова криминална удружења особена данас односи се на предузимање/реализацију дјелатности које су карактеристичне и за друге облике организовања: нпр. терористичке групе се баве производњом и прометом опојних дрога, док организоване криминалне групе у свом дјеловању прибјегавају дјелатностима које представљају објективно обиљежје бића нпр. кривичног дјела тероризма. Наведено представља разлог што разграничење између појединих појавних облика криминалног ор-

⁵⁰ Ово је случај са Мексиком, Longmire & Longmire, „Redefining Terrorism: Why Mexican Drug Trafficking is More than Just Organized Crime“, 42, а слично је и у Италији у којој је од 1970. од стране организованих криминалних група убијено више од 130 локалних политичара и државних службеника, Phillips, „Terrorist Tactics by Criminal Organizations: The Mexican Case in Context“, 55.

⁵¹ Longmire & Longmire, „Redefining Terrorism: Why Mexican Drug Trafficking is More than Just Organized Crime“, 46.

ганизовања није једноставно, недвосмислено (штавише понекад је и немогуће), па због тога оне често имају предзнак хибридних или дуалних криминалних организација, упркос чињеници да не постоји јединствено схватање ових квалификација. Наиме, мишљења су подијелена; хибридним криминалним организацијама означава се она организација која је настала спајањем организованих криминалних група и терористичких организација, док се на другој страни проналазе и схватања да су у питању криминалне организације које се у своме дјеловању користе методама и техникама других облика криминалних удружења. С обзиром на чињеницу да код различитих облика криминалног организовања поменути објективни елемент може да кореспондира, управо би због поменуте апорије дистинкцију требало потражити у субјективном елементу. Он ће, у оваквим случајевима, послужити као критеријум у њиховом разграничењу и исправном квалификовању, што је од значаја за дјеловање субјектата политике сузбијања криминалитета.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Azani, Eitan. "The Hybrid Terrorist Organization: Hezbollah as a Case Study", *Studies in Conflict & Terrorism*, 36 (2013): 899 – 916.
2. Berlusconi, Giulia. „Italian Mafia“, in *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*, (ed.) Bruinsma Gerben & David Weisburd, 2699 – 2706. New York: Springer, 2014.
3. Bovenkerk, Frank. "‘Wanted: Mafia boss’ - essay on the personology of organized crime", *Crime, Law & Social Change*, 33 (2000): 225 – 242.
4. Bovenkerk, Frank. "On leaving criminal organizations", *Crime, Law and Social Change*, (2012): 261 – 276.
5. Conklin, John. *Criminology*. Boston: Pearson Education, 2004.
6. Decker, Scott & Pyrooz, David. „Gangs: Another Form of Organized Crime“, in *The Oxford Handbook of Organized Crime*, (ed.) Letizia Paoli, 270 – 288. Oxford: Oxford University Press, 2013.
7. Glesmann, Caroline, Krisberg, Barry & Marchionna Susan. "Youth in Gangs", *Views from the National Council on Crime and Delinquency*, (2009): 1 – 11.
8. Gragera, Julia Pulido & Pascual, D. S.. "A Phenomenological analysis of terrorism and Organized Crime from a Comparative Criminological Perspective", *Journal of Law and Criminal Justice*, 2(2) (2014): 113 -131.
9. Hagan, Frank. „Organized Crime“ and „organized crime“: Inderterminante Problems of Definition“, *Trends of Organized Crime*, 9, 4 (2006): 127 – 137.
10. Howel, James & Decker, Scott. „The Youth Gangs, Drugs, and Violence Connection“, *Juvenile Justice Bulletin*, (1999): 1 – 11.

11. Klein, Malcom, Weerman, Frank & Thornberry Terence, „Street Gang Violence in Europe“, *European Journal of Criminology*, 4 (2006): 413 – 437.
12. Longmire, Sylvia & Longmire, John. „Redefining Terrorism: Why Mexican Drug Trafficking is More than Just Organized Crime“, *Journal of Strategic Security*, 1(1) (2010): 35 – 52.
13. Moran, Kevin. „Social Structure and Bonhomie: Emotions in the Youth Street Gang“, *British Journal of Criminology*, 55 (2015): 556 – 577.
14. Panebianco, Giuseppina. „Repressing organized crime in Italy: recent developments and shortcomings in substantive criminal law“, *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft*, 129, 4 (2017): 1156 – 1184.
15. Paoli, Letizia. *The Oxford Handbook of Organized Crime*. Oxford: Oxford University Press, 2014.
16. Petta, De Leon. „Why there is no real difference between a terrorist Organization and an Organized Crime Faction, just a matter of interaction towards the State“, *Contemporary Voices*, 1, 1 (2018): 26 – 35.
17. Phillips, Brian. „Terrorist Tactics by Criminal Organizations: The Mexican Case in Context“, *Perspectives on Terrorism*, 12, 1 (2018): 46 – 63.
18. Ralphs, Rob & Smithson, Hannah. „European Responses to Gangs“, in *The Handbook of Gangs*, (ed.) Scott Decker, David Pyrooz, 520 – 537. Blackwell: John Wiley & Sons, 2015.
19. Reuter, Peter & Paoli, Letizia. „How Similar Are Modern Criminal Syndicates to Traditional Mafias?“, *Crime and Justice* 49.1 (2020): 223 – 287.
20. Ruble, Nikki & Turner, William. „A Systemic Analysis of the Dynamics and Organization of Urban Street Gangs“, *The American Journal of Family Therapy*, 28, 2 (2000): 117 – 132.
21. Sergi, Anna. „Widening the Antimafia Net: Child Protection and the Socio-Cultural Transmission of Mafia Behaviours in Calabria“, *Youth Justice*, 2 (2018): 1 – 20.
22. Shelley, Loise & Picarelli, John, „Methods and Motives: Exploring Links between Transnational Organized Crime and International Terrorism“, *Trends in Organized Crime*, 9, 2b(2005): 52 – 67.
23. Siegel, Larry & Welsh, Brandon. *Juvenile Delinquency*. Wadsworth: Cengage Learning, 2011.
24. Smith, Carter, Rush, Jeff & Burton, Catherine. „Street Gangs, Organized Crime Groups, and Terrorists: Differentiating Criminal Organizations“, *Investigative sciences journal*, 5, 1 (2013): 1 – 19.
25. Starbuck, David, Howell, James & Lindquist, Donn. „Hybrid and Other Modern Gangs“, *Juvenile Justice Bulletin*, (2001): 1 – 8.
26. Teiner, David. „Cartel Related Violence in Mexico as Narco-Terrorism or Criminal Insurgency“, *Perspectives on Terrorism*, 14, 4 (2020): 83 – 98.
27. Viano, Emilio. „Unholy Alliances and their Threat: The Convergence of Terrorism, Organized Crime and Corruption“, *International Annals of Criminology*, 58 (2020): 91 – 100.

28. Бошковић, Мило. „Криминалне групе и организације“, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 1 – 2 (2008): 291 – 310.
29. Дракић, Драгиша. „Организовање злочиначких удружења као облик саучесништва у светлу борбе против организованог криминалитета“, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду 1 (2005): 225 – 239.
30. Закон о потврђивању Конвенције Уједињених нација о против транснационалног организованог криминала и допунских протокола, Службени лист СРЈ – Међународни уговори, бр. 6/2001.
31. Кривични законик Републике Српске, *Службени гласник РС*, бр. 64/2017, 104/2018, 15/2021 и 89/2021.
32. Кривичног закона Босне и Херцеговине, *Службени гласник БиХ*, бр. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07 8/10, 47/14, 22/15, 40/15, 35/18, и 46/21.
33. Мијалковић, Саша и Бајагић, Младен. *Организовани криминал и тероризам*. Београд: Криминалистичко – полицијска академија, 2012.
34. Шкулић, Милан. *Организовани криминалитет – појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак*. Београд: Службени гласник, 2015.

DIFFERENT FORMS OF ORGANIZATION FOR COMMITTING A CRIMINAL OFFENSE – CRIMINAL GROUPS AND ORGANIZATIONS

Dragana Vasiljević⁵²

University of Banja Luka, Faculty of Security Sciences

Abstract: *the participation of several persons in the execution of a criminal offense is one of characteristics of emerging forms of modern criminality. All forms of participation are not the same and this is the main reason why different forms of criminal groups and organizations have been distinguished in modern criminal law. At the same time, the most attention is paid to the most significant forms of organizing several persons for the purpose of committing a criminal offense: juvenile groups - gangs, organized crime and terrorism. In the first part of the article, attention is paid to the basic characteristics of the mentioned forms of criminal organization, while in the second part are discussed their similarities and differences.*

Keywords: *crime, (juvenile) gangs, organized crime, terrorism.*

⁵² Assistant Professor, e-mail: dragana.vasiljevic@fbn.unibl.org.